

5770

לְחַדֵּשׁ אֶת הַיִּשָּׁן וּלְקַדֵּשׁ אֶת הַחֲדָשׁ

...lechadésj et hajasjan oelekadésj et hechadasj...

...om het oude te vernieuwen en het vernieuwde te heiligen...

Rav Kook, de eerste opperrabbijn van Israel

Sjabbat 30 januari 2010 / 15 sjewat 5770
Sidra Besjalach, Sjemot [Exodus] 13:17-17:16
Tanach blz. 135-145
Haftara: II Melachiem [Koningen] 4:38-44
Tanach blz. 743.

Vertaling: Ted Musaph-Andriessse

Voor het origineel zie

www.limmud.org/publications/tasteoflimmud/5769/Beshalach

BESJALACH

God gaf er de voorkeur aan de Israëlieten niet rechtstreeks naar het land Israel te leiden, maar stuurde ze eerst naar de zee, waar ze ingehaald werden door de Egyptenaren. Dan laat God de zee splijten en terwijl de Israëlieten er veilig doorheen liepen, verdronken alle Egyptenaren die achter ze aankwamen. Dan zingen de Israëlieten een danklied tot God, maar al gauw staan ze voor nieuwe uitdagingen om het woestijnleven aan te kunnen. Ze klagen over gebrek aan voedsel en water; God verschaft het. De sidra eindigt met de aanval van Amalek op de Israëlieten, waarop ze de instructie krijgen de naam van Amalek uit te wissen.

Besjalach - Marc Brettler

Marc Brettler is hoogleraar Bijbelstudiën aan de Brandeis University, USA. Hij bestudeert metaforen en de Tanach, de aard van Bijbelse historische teksten en onderwerpen die met de verhoudingen tussen mannen en vrouwen te maken hebben. Hij is co-editor van de Jewish Study Bible en schreef o.a. "Hoe moet je de Hebreeuwse Bijbel lezen."

De vraag die mij het meest in mijn capaciteit als Tanachgeleerde gesteld wordt luidt: "Is de Tanach geschiedenis of is het 'domweg' een verhaal?" Ik geloof dat de sidra van deze week - Besjalach - deze vraag prima beantwoordt: het is geen van beiden. Een snel overzicht van bepaalde tekst-paren uit de tekst van Besjalach maken het goed duidelijk.

Wie verhardt Farao's hart? Onze sidra zegt (Sjemot 14:4): "Ik [God] zal zorgen dat hij [de Farao] onverzettelijk blijft," en dit hebben we ook eerder, in de voorafgaande weken gezien. Maar wat te maken van teksten zoals Sjemot 8:15: "Maar het hart van Farao verhardde zich en hij bekommerde zich niet om de Israëlieten." Betekent dit dat Farao zijn eigen hart liet verharden? Kennelijk heeft Tanach hier twee opvattingen over.

Dan duikt er een andere vraag op in de sidra van deze week: aan wie moeten we het Lied aan de Zee [*Sjirat HaJam*] toeschrijven? Aan Mosjee zoals Sjemot 15:1 zegt: "Toen zong Mosjee" of aan Mirjam volgens Sjemot 15:20: "De profetes Mirjam, de zuster van Aharon, pakte haar tamboerijn." En hoe moeten we de ondergang van de Egyptenaren reconstrueren? Is het zo als Sjemot 15:5 ons vertelt: "Ze verdwenen in de diepte, zonken als een steen?" Of moeten we Sjemot 14:30 geloven: "Toen ze de Egyptenaren dood langs de zee zagen liggen."

Het vervolg van Besjalach roept nog meer van dit soort vragen op. Bijvoorbeeld deze: was de kwartel die gemengd werd met het manna, bedoeld als een zegen zoals de sidra veronderstelt of was het een straf voor Israel, want wie het zou eten stierf? In Bemidbar 11:33 staat immers: "ze hadden het vlees nog niet fijn gekauwd, of de Eeuwige ontstak in woede en bracht het volk een grote slag toe." En wat was de aard van het manna? Gaan we voor Sjemot 16:14: "een fijn, schilferachtig laagje alsof er rijp op de aarde lag?" Of geloven we Bemidbar 11:7: "Het manna leek op korianderzaad, maar had de kleur van balsemhars."

Je kunt deze verschillen op meerdere manieren behandelen. Een manier is om de traditionele rabbijnse en middeleeuwse uitleg te volgen (alhoewel niet alle) en dan te proberen de verschillen onder een noemer te brengen. Bijvoorbeeld: de rabbijnen dragen als oplossing voor het manna aan, door te stellen dat het manna er anders uitzag en anders smaakte voor verschillende groepen mensen. Een andere manier om het probleem van de verschillende teksten op te lossen is het model van de meeste moderne bijbelonderzoekers: zij stellen dat die verschillen er gewoon zijn.

Aan dit tweede model wordt de opvatting ontleend dat het oude Israel niet zo hechtte aan de precieze gang van zaken in de geschiedenis om de geschiedenis zelf. Het sluit aan bij het baanbrekende boek "*Zachor: Jewish History and Jewish Memory*" [*Joodse Geschiedenis en Joodse Herinnering*] van de historicus Yosef Hayim Yerushalmi dat 25 jaar geleden verscheen. De titel *Zachor* is Hebreeuws voor "[u zult beslist] Gedenken." De rest van de titel is de vertaling van het woord *zachor* dat vijf keer in de Tora voorkomt. Het lijkt een opdracht te zijn dat het verleden herdacht moet worden, wel om der wille van het verleden. Maar in de context waarin het wordt gebruikt functioneert het woord *zachor* anders.

In Sjemot 13:3 staat: "Mosjee zei tegen het volk: Blijf deze dag gedenken, de dag waarop u bent weggetrokken uit Egypte, dat slavenland, want met krachtige hand heeft de Eeuwige u daaruit bevrijd. Er mag dan niets worden gegeten dat zuurdesem bevat." En even verder lezen we: "Eet zeven dagen lang ongedesemd brood en vier op de zevende dag feest ter ere van de Eeuwige. Er mag in het hele land geen gedesemd brood of zuurdesem bij jou te vinden zijn. Laat dit gebruik zijn als een herinneringsteken om je arm en op je voorhoofd." En ook dit: "Alles wat als eerste zoon de moederschoot verlaat, moet je aan de Eeuwige afstaan."

Als we dit alles als één geheel lezen, blijkt dat gebod niet is gegeven om der wille van de geschiedenis, maar vanwege de verschillende wetten, die afgeleid zijn vanuit de ervaringen in het verleden. In andere gevallen wordt het verleden erbij gehaald om religieus-didactische

redenen: het gaat niet om het precieze verleden, maar om wat we uit dat verleden kunnen leren.

Om het anders te zeggen: alhoewel veel mensen de Tanach, dus inclusief de Tora, beschouwen als een geschiedenisboek, het is niet als zodanig bedoeld en is dit niet hoe het functioneert. En wij Joden, moeten vooral ook niet meegaan met de niet-Joodse opvatting dat de Tora “wet” betekent. Het woord *Tora* is afgeleid van de woordstam “*jara*” die “richting wijzen” betekent, en dat is wat de Tora doet. Tora moet vertaald worden met “Lering” of “Instructie” – de verhalen kunnen in hun veelvoudige vorm en complexiteit een belangrijke rol vervullen om ons als joodse gemeenschap levenslessen te onderwijzen. In feite is het zo, dat in onze complexe wereld, vele en veelvormige verhalen en perspectieven vaak meer inzicht geven dan een enkele, ondubbelzinnige stem.

Een andere invalshoek– Ruth Ouazana

Ik ben door een ding geraakt in de sidra Besjalach en wel de onwilligheid van de Israëlieten om positief te denken en te handelen, en dat vier maal achter elkaar. En bovendien hoe gemakkelijk de mensen de goede en de slechte dingen vergeten als ze in een moeilijke situatie terechtkomen.

De Israëlieten op de vlucht vanuit Egypte komen klem te zitten bij de Rode Zee. Dan vragen ze om water bij Mara en om voedsel in de woestijn Sien en om meer water bij Refidiem. Niet alleen klagen ze over de situatie, maar ze denken met weemoed aan de tijd dat ze slaven waren in Egypte. Hun verwijt aan Mosjee luidt: “Waren er soms in Egypte geen graven, dat u ons hebt meegenomen om in de woestijn te sterven? (...) Waarom hebt u ons uit Egypte weggehaald?” (14:11-14)

Als reactie zegt God tegen Mosjee (14:15): “Waarom roep je tot Mij om hulp? Zeg tegen de Jisraëlieten dat ze verder trekken.”

De midrasj weet te vertellen dat Nachsjon ben Aminadav (en na hem de stam van Jehoeda) de eerste was die de sprong in de diepte van de zee aandurfde terwijl de rest van het volk alleen maar stond te praten. Dank zij hem opende de zee zich. Er was slechts één iemand nodig, die erin geloofde dat dit het was wat gebeuren moest, en die de moed had om het ook werkelijk te doen.

En dit doet mij denken aan het “Limmoed effect.”

Heel veel mensen overal op de wereld zijn gewend te klagen of te praten zonder iets te doen waardoor de wereld zou kunnen veranderen zoals zij dat zouden willen. Maar op een gegeven moment waren er enige Nachsjonim en Nachsjonot in de Joodse wereld die de sprong in het diepe aandurfdon om iets nieuws te proberen. Ze wilden zien wat er zou gebeuren als zij de gelegenheid aangrepen voor positieve actie om dingen te veranderen. En zo werd Limmud in Engeland het eerste resultaat: gedurende de volgende 30 jaren sinds de oprichting is de beweging uitgegroeid tot meer dan 45 Limmoedcentra overal op de wereld!

“Zeg tegen de Jisraëlieten dat ze verder trekken.” Ik meen dat op positieve wijze actie ondernemen een mooie manier is om bij te dragen tot veranderingen in de wereld. Laten ook wij verder trekken!